

УДК 32

Марія Назаренко

ПОЛІТИЧНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У СВІТЛІ СУЧАСНОГО ЕСХАТОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

У статті розглядає питання проявлення політичної ідентичності в сучасному есхатологічному дискурсі. Звертається увага на зв'язок есхатологічного дискурсу із проблемами глобалізації, мультикультуралізму, традиціоналізму, демократії тощо.

Ключові слова: політика, ідентичність, есхатологічний дискурс.

Nazarenko M. Political identity in aspect of contemporary eschatological discourse

Author investigates the question of manifestation of political identity in contemporary eschatological discourse. She pays attention on the connections between eschatological discourse and problems of globalization, multiculturalism, traditionalism, democracy and others.

Key words: politics, identity, eschatological discourse.

Назаренко М. Политическая идентичность в свете современного эсхатологического дискурса.

В статье рассматривается вопрос проявления политической идентичности в современном эсхатологическом дискурсе. Обращается внимание на связь эсхатологического дискурса с проблемами глобализации, мультикультурализма, традиционализма, демократии и др.

Ключевые слова: политика, идентичность, эсхатологический дискурс.

Сучасний есхатологічний дискурс піднімає на поверхню такі гострі соціально-філософські протиріччя, як: глобалізація та антиглобалізм, мультикультуралізм та гомогенна (універсальна) культура, традиціоналізм та антитрадиціоналізм, і, нарешті, демократія та її можливі альтернативи. Зрозумілим є те, що в умовах гомогенного світового утворення, яке має одну єдину стратегію розвитку і розвивається в межах універсальної історії (яку до того ж ми розуміємо як поступову реалізацію змін), есхатологія є надто бажаним не тільки мислинневим конструктом, але й проектом втілення як метасмисл,

як фінальна стадія суспільства модерніті. Але проблема полягає в тому, що бажання однорідності, єдиної спрямованості завжди буде народжувати бажання протистояння (зокрема, бажання ідеологічної свободи, відчуття автономії людської особистості, фактично гегелівський антитеза працює проти нього ж), тому такий есхатологічний проект є нездійсненим та повною мірою володіє всіма якостями утопії. І хоч він і стимулює творчу (історичну?) діяльність, але, по суті, є «замкненим колом». Для прикладу ми могли би навести деякі рефлексії Владислава Іноземцева, якого есхатологічний дискурс призвів врешті-решт до дискурсу «що є демократія?». Насамперед, він зазначає, що після гучних заяв Бела і Фукуями обидва визнали тою чи іншою мірою помилковість своїх поглядів. А вже в 2008 році Роберт Рейган абсолютно спокійно проголосив «повернення історії» на основі загострення геополітичного протистояння [1]. В такому разі: «якщо кінець історії асоціювався з тріумфом демократії, чи означає її відновлення, що значення демократії може змінитися, а хвиля надій, з нею пов'язаних, стихнути?» [2, с. 42] Іншими словами: чи означатиме відновлення історії кінець демократії? Іноземцев припускає, що такий розвиток подій є можливим, а посприяти цьому можуть деякі загрози, які стоять перед демократичним світом. Ці загрози не носять зовнішнього характеру, як це здається більшості теоретикам демократичного суспільства. Це зовсім не ісламські терористи, ні націоналісти, ні авторитарні правителі. Для того, щоб зрозуміти що це за загроза, врешті-решт, треба відповісти на одне просте питання: чи відповідає демократія запитам сучасного суспільства? Шукаючи відповідь на це питання Іноземцев звернув увагу на декілька тривожних тенденцій, які розкладають демократію зсередини: 1) демократія стає заручником *власної універсальності*: «Маніакальна ідея поширення демократії «в широту» призвела до ерозії самого демократичного стандарту» [2, с.49]. Поява таких сурогатних понять, як «неліберальна», «фальсифікаційна» і будь-яка «недо» демократія свідчить про неготовність поділяти країни на демократичні або недемократичні. Адже, на думку вченого, демократія або є, або її немає, абсолютно неможливо бути «трішки демократичним»; 2) поняття «прав» у сучасних західних суспільствах. Поняття «прав» іде врозріз із принципами та стандартами демократії. Це призводить до того, що ідея рівності як домінуюча впливає на розподіл благ і серед тих, хто не вніс особливого вкладу для благоустрою того чи іншого суспільства і водночас припиняє стимулювати до боротьби за рівність політичної участі. «Демократія спробувала бути космополітичною, але на-

вряд чи це піде їй на користь» [2, с. 50]; 3) за управлінням сучасною демократією стоїть набагато складніший процес, ніж це уявляли собі діячі Просвітництва. Електорат, таким чином, стає некомпетентним та навіюваним з допомогою недобросовісних методів впливу. В таких умовах демократія баналізується і перероджується в охлократію. Якщо перші дві проблеми мають вирішення: в першому випадку – відмова від спроб демократизувати світ за будь-яку ціну, в другому – повернення до традиційного ліберального розуміння прав, що своєю чергою, вимагатиме жертви у вигляді політики мультикультуралізму та політкоректності. Третя проблема, на думку Іноземцева, взагалі практично не піддається розв'язанню.

Загалом же із позиції Іноземцева стає зрозуміло, що «врятувати» демократію можна лише з допомогою згортання програм демократизації та повернення до її (демократії) істинної сутності, в протилежному випадку стає зрозумілим, що історія так і не розпочнеться. Такий поворот подій не імponує російському мислителю: «На межі ХХ та ХХІ століття демократія занадто забігла наперед; якщо сьогодні здійснити її масштабне переосмислення, можна буде з повною впевненістю говорити, що історія повернулася. І це буде істинно нова історія» [2, с. 51]. Отже, нами було проілюстровано, як теза про «кінець історії» може підіймати на поверхню та давати новий поштовх обговоренню як локальних, так і глобальних політичних проблем.

Однією з таких проблем є теорія «кінця націй». Зокрема, Етьєн Балібар зауважує, що дискурс кінця націй традиційно розглядається в двох перспективах: оптимістичній та песимістичній. В одному випадку нації у майбутньому повинні разом перетнути поріг постнаціональності, як це, наприклад, закладено у проекті Європейського Союзу, в іншому – «денаціоналізувати себе», або ж взагалі розкластися: «Для одних тут мова йшла про вповні позитивне явище, поступ людства, яке всупереч національному партикуляризмові утверджує себе як таке, приводячи до гарного завершення універсалістський проект модерності, тоді як для інших то була би страшна небезпека, симптом регресу та кризи – позиція, яка не обов'язково є «романтичною», антимодерністською, адже нація і модерність якраз історично тісно пов'язані між собою» [3, с. 36]. У будь-якому випадку мова завжди йде про прогрес або регрес, експансію чи занепад. Таким чином, перебуваючи в тенетах цих дуальних опозицій, ми можемо зробити один явний крок, який полягатиме у нашому самовизначенні, у бажанні перейти на одну із сторін. Але все це віддаляє нас від основного питання: «що є нація, якщо вона ініціює такі судження?». Звернувшись до аналізу

таких висловів, як «кінець імперій», «кінець релігій» чи «сакрального», «кінець цивілізації», як зазначає Балібар, ми можемо побачити одну важливу особливість – всі вони так чи інакше відсилають до ідеї *початку* як початку імперій, цивілізацій, релігій, так і врешті-решт до питання походження світу. Тому якщо нині виникає новий дискурс *кінця націй*, то тільки через те, що вже давно існує старий дискурс *початку*. Отже: «вислови про те, буцім «нації завершуються» (або втрачають перевагу), власне не носять пізнавальної функції. Ці вислови нічого не додають до нашого знання про речі, які можна було б перевірити чи спростувати. Насамперед це вислів, який повторює, перевертаючи його, попередній вислів: «нації мають походження»...» [3, с. 39]. Точно за такою ж інверсійною логікою будується *будь-який* есхатологічний дискурс, в тому числі і теза про «кінець ідеології» та «кінець демократії». Таким чином, це лише підтверджує давно відому істину: про речі починаєш згадувати тоді, коли вони зникають або виходять з ладу. Як пише Зигмунт Бауман: «Дещо повинно спочатку втратити свою звичну «даність», щоб почались дослідження його сутності, походження, ступеня корисності та ролі» [4, с. 177].

Література:

1. Kagan Robert The return of the history and the end of dreams / R. Kagan // New Republic, 23 April, 2008 (стаття). – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.tnr.com/article/environment-energy/the-end-the-end-history>.
2. Иноземцев В. Универсальная ценность у естественного предела? // Персональный сайт В. Иноземцева (стаття). – [Електронний ресурс] Режим доступу: http://inozemtsev.net/doc/vert/1283165190_MODERN_Inozemtsev.pdf.
3. Балібар Етьен. Ми, громадяни Європи?: Кордони, держава, народ [текст] / Андрій А. Репа (пер. з фр.). – К. : Курс, 2006. – 354 с. – (Серія наукових перекладів «ZETECIS»).
4. Бауман Зигмунт. Индивидуализированное общество [текст] / Зигмунт Бауман; Пер. с англ. под ред. В. Л. Иноземцева; Центр исследований постиндустриального общества // Журнал «Свободная мысль». – М.: Логос, 2002. – 326 с.